EXISTENTIAL REVERBERATIONS IN G. BACOVIA'S POETRY

Maria Elena Opriș
PhD Student, Technical University of Cluj Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: In our paper we intend to address the themes of G. Bacovia's poetry that can be subsumed under existential categories by excellence. The silence, identified in the void of non-existence, impresses by the semantic wealth of the poet's creations. Loneliness, its ontological burden, the absurdity of existence, the illness reflected on space and time and projected into a nameless pain, Kierkegaard's "sickness unto death", extend across Bacovia's lyrics and pass through time into the soul of the contemporary reader.

Keywords: existential, silence, anxiety, solitude, desease

Lirica modernă a impus tăcerea ca act existenţial, Rimbaud cultivînd-o ca o modalitate de eliberare de poezia însăşi. Căutarea tăcerii echivalează cu căutarea absolutului, ea se transformă însă, ca în cazul Sisifului camusian, într-o tăcere iraţională a lumii, de care se frînge, ca o limită fatală, dorinţa de fericire şi raţiune: *„Toată bucuria tăcută a lui Sisif e aici. Destinul său îi aparţine. Stînca lui este lucrul lui. Tot astfel, omul cînd îşi contemplă chinul face să amuţească toţi idolii. În universul dintr-o dată întors în tăcerea sa, se înalţă miile de voci uimite ale pămîntului*".[1]

La Bacovia, tăcerea are chipul mut al veşniciei, al unui „dincolo de lume", resimţit ca un pustiu imens. Tăcerea, instaurată ca pustiu, e a odăii, a salonului iubitei: „Şi dac-am să cad pe covoare/ În tristul, tăcutul salon"(Trudit), a hanului: *„Într-un han, departe/ Doarme şi hangiul,/ Străzile-s deşarte,/ Singur, singur, singur (...) Şi s-asculţi pustiul,/ Ce melancolie!" (Rar)*, a grădinii: *„Şi frunzele cad ca un sinistru semn/ În liniştea grădinii adormite" (În grădină)* *„Într-o grădină publică tăcută" (Plumb de toamnă),* a oraşului *„Pălind în tăcere şi-n paralizie, - /Sunt solitarul pustiilor pieţe"(Pălind)* sau *„Tăcere... e toamnă în cetate"(Note de toamnă)* sau *„Oraşul doarme ud în umezeala grea"(Nocturnă)* sau *„Tăcere e în ganguri şi în ogrăzi de-asfalt"(Între ziduri)*, a anotimpurilor: *„Ninge secular, tăcere, pare a fi bine,/ Prin oraşul alb, doar vîntul trece-ntîrziat-/ Ninge, parcă toţi muriră, parcă toţi au înviat...// Dorm volumele savante-n îngheţatele vitrine." (Plumb de iarnă)*, a lumii şi universului: *„Nimic. Pustiul tot mai larg părea../ Şi-n noaptea lui amară tăcuse orice cînt."(Altfel)*. Propagată din „sufletul mut" al poetului în afară, tăcerea ia proporţii cosmice. Uneori tăcerea îi este impusă : *„Am uitat dacă merg... încă tot mă iubesc.../ Am ajuns la timp, ocup şi un loc./ Dar gîndul apasă cu greul său bloc.../E numai vedere... nu mai pot să vorbesc..." (Dimineaţă),* alteori e pur şi simplu un atribut al poetului, asociat singurătăţii: *„Tot mai tăcut şi singur/ În lumea mea pustie" (Ego).*

Tăcerea e „sunetul" nimicului, e golul, întoarsă spre ea însăşi, precedată fiind de anumite sunete discordante: scîrţîituri de crengi, gemete, deliruri, tuse, foşnete, plînsete, hohote, ecouri. Apar aici în sinteză o serie de trăiri, se cere tăcere pentru a percepe mai pregnant o stare resimţită de poetul care, chiar dacă a fost receptat ca un ateu, îl evocă pe Petru în *Nocturnă*, asumîndu-şi parcă destinul negaţiei christice pentru o clipă: *„Fug rătăcind în noaptea cetăţii,/ În turn miezul nopţii se bate rar;/ E ora cînd cade gîndul amar,/ Tăcere...*

[1] Albert Camus, *Faţa şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat* , Bucureşti, 1994 , p.193.

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

e ora laşităţii…// Te pierzi în golul singurătăţii/ O, suflet, mereu pe lume fugar;/ E ora cînd Petru plînge amar –/ Ascultă… e ora laşităţii…"

Tăcerea se insinuează în toate spaţiile apropiate şi îndepărtate, închise şi deschise. Angoasa, nebunia, plînsul, apar potenţate pe fundalul sonor al tăcerii: *"Odaia mea mă înspăimîntă/ Cu brîie negre zugrăvită –/ Prin noapte, toamna despletită/ În mii de fluiere cîntă.// Odaie, plină de mistere,/ În pacea ta e nebunie,/ Dorm umbre negre prin unghere,/ Pe masă arde o făclie.//-Odaie plină de ecouri,/ Cînd plînsu-ncepe să mă prindă/ Stau triste negrele tablouri- / Făclia tremură-n oglindă" (Singur)*

Tăcerea este, prin excelenţă, o categorie existenţială. În plan existenţial, tăcerea este chiar moartea. Bacovia o identifică deopotrivă în golul nefiinţei şi în toată aria semantică legată de acesta. Este impresionantă bogăţia lexicală care intră în reţeaua semantică a tăcerii bacoviene. În ***Complexul Bacovia***, autorul prezintă o statistică: „Substantivele şi adjectivele sunt aproximativ egale ca număr (65 şi, respectiv, 68); la fel verbele şi adverbele (35, 35), la care se adaugă două pronume negative – nimeni, nimic. De remarcat că multe dintre aceste cuvinte au un indice de frecvenţă ridicat, ceea ce le creşte ponderea. În total, reţeaua semantică a tăcerii este alcătuită din 203 cuvinte, amplificate de frecvenţa multora dintre ele."[2]

Bacovia se impune astfel ca un mare poet al tăcerii, alăturîndu-se, din această perspectivă, altor doi coloşi ai literaturii române: Lucian Blaga şi Mihail Sadoveanu.Tăcerea – lipsa cuvîntului,articularea părîndu-i-se poetului dificilă. În *Stanţe burgheze* asistăm la o astfel de epuizare, de lipsă de cuvinte , mai mult, este parcă evidentă inutilitatea lor. Prima poezie din volum ne anunţă încotro se îndreaptă poetul , mai bine zis unde vrea să ajungă – la acea tăcere care dezvăluie cel mai mult vidul tensional: *„Acolo, unde nu-i nimeni,/ Nici umbre,/ Unde se duc/ Mulţime de ani./ Şi zgomotul zilei,/ Şi tăcerea nopţii…/ Unde toate sunt ştiute…/ Acolo, spun călătorii,/ Că numai rafalele de foc/ Se denunţă/ Lugubru, metalic,/ Din minut în minut,/ Acolo unde nu-i nimeni/ Şi nu mai trebuie / Nici un cuvînt." (Sic transit)*

Observaţia că freamătul existenţial este „miezul" oricărei opere demne de a purta acest nume, cu atît mai mult a unei opere poetice de valoarea celei bacoviene, a devenit un truism. E de la sine înţeles că nu e vorba de filosofia existenţialistă în sens strict, doctrinar, nu pe aceea trebuie să o căutăm în scrierile lui Bacovia ci implicaţiile ei, răsfrîngerile ei, raportarea ei la existenţă, la ceea ce fiinţează, la un „existenţialism *sans rivage*, peste timp şi spaţiu"[3]. Inevitabil, o asemenea perspectivă implică şi curentul contemporan care are ca loc geometric o concepţie tragică asupra existenţei. Convergenţele poeziei bacoviene cu gîndirea existenţialistă sunt „naturale". Poetul nu şi-a mărturisit vreodată preferinţele filosofice (ba chiar a avut o mare reticenţă faţă de „teorie", de filosofia discursivă, pe care Eminescu o numea *„Combinare măiestrită/ Unor lucruri neexistente; carte tristă şi-ncîlcită,/ Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra"*. A citit în liceu din Platon, Kant, Max Nordau, din scrierile socialiştilor utopici: Saint-Simon, Prudhon. Şi cam atît. Dar poetul a învăţat trăind şi murind continuu „filosofia" lui, a poeziei lui. Oricîtă ironie s-ar strecura în versurile următoare, adevărul lor mai adînc nu poate fi tăgăduit: *„Veacul m-a făcut/ Atît de cult/ Încît mă uit peste oameni,/ Am învăţat atîtea/ În timpul din urmă/ Că suntem la un punct însemnat./ S-ar putea face/ Mai multe reforme./ Mă gîndeam singur,/ Eram fără nimeni…" (Vizită)* sau: *„Cînd singur iar mă revăd/ Şi trece curînd al meu nume/ Şi-atîtea speranţi…/ Mi-am zis: e tîrziu –/O, gînduri,/ În lume…"(Cînd singur)*

Se va putea găsi în poezia bacoviană o „filosofie" răspîndită plasmatic, de natură dilematică, neliniştită, interogativă. O lectură din unghi filosofic este cu putinţă aşadar şi ea a fost deseori încercată, mai ales cea psihanalitică.

[2] Theodor Codreanu, *Complexul Bacovia*, Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău , 2003, p.323.
[3] Constantin Trandafir, *Poezia lui Bacovia* , Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2001, p.73.

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

Numeroşi exegeţi au semnalat ecouri existenţiale în poezia lui Bacovia. Primul său monograf, Mihail Petroveanu, scrie despre o „experienţă existenţială", „ca singura cale de acces la abisurile condiţiei umane şi ca supremă raţiune a artei."[4]. Tot el are convingerea că „secretul" eroului bacovian ţine de ordinea existenţială şi socială, că este acela al absurdului şi al mizeriei acesteia şi patosul său dramatic presupune o suferinţă a contingentului. La rîndul ei, Svetlana Paleologu-Matta surprinde „o traumă existenţială" şi-l trece pe poet printre „martirii existenţei" , în rînd cu Kierkegaard, aflîndu-l astfel foarte modern.[5] Constantin Ciopraga aminteşte, în treacăt, de „solitudinea existenţială", Eugen Simion de „sentimentele de captivitate socială", Matei Călinescu de „absurdul existenţial", Lucian Raicu se referă la „întreaga experienţă a suferinţei", Ştefan Augustin Doinaş scrie despre „tremurul existenţial al urzelii în care locuiesc lucrurile lumii", Laurenţiu Ulici consemnează „poziţia existenţială" iar Daniel Dimitriu vorbeşte de un „veritabil haos existenţial".

Mai toţi existenţialiştii au tins să releve o fenomenologie a labirintului fiinţei. Acest excurs fenomenologic rezidă în conştiinţa unei nete despărţiri între interiorul fiinţei (tărîmul *adevăratei* existenţe) şi exterioritate. Aici, în afară, în „punctul extrem al particularului" se află sursa absurdului – spaţiul-capcană, decoruri false, panopticum, sediul obiectelor, neînţelegerea. Acuzaţia că poezia lui Bacovia e o simplă poezie de atmosferă se transformă, în felul acesta, într-un elogiu. „Decorurile", „pastelurile" şi „tablourile" sunt expresia unei stări de spirit , dar creează o atmosferă inconfundabilă, care are ca resort „lupta cu absurdul": *„Sărmanii plopi de lîngă moară/ Cum stau ei singuri, singurei –/ Şi cum mai ninge peste ei…/ Sărmanii plopi de lîngă moară!// Cum negre gînduri cad pe mine,/ Cînd mă gîndesc că am să mor…/ Aşa cad corbi pe vîrful lor , -/ Cum negre gînduri cad pe mine." (Pastel)*

Afirmarea omului e posibilă prin negare, prin manifestarea stărilor neguroase: solitudinea, grija, angoasa, sfîşierea, ambiguitatea, eşecul, suferinţa, abisul şi din nou, moartea. Acestea sunt situaţiile limită cum le numeşte Karl Jaspers. Nonsensul existenţei umane, absurdul, culminează cu tragicul. În acest spaţiu stăpînit de suferinţă se exercită luciditatea umană în procesul cunoaşterii. Aici niciodată nu vorbim de fericire, deşi există „un ceas ideal", un zvon de vremuri noi. Vidul, golul, neantul, cu corolarul lor ***tăcerea,*** definesc şi ele poezia „de atmosferă" în accepţia bacoviană. Reeditînd în felul lui dedublarea kierkegaardiană, poetul adoptă o mască pentru a exprima cît mai nuanţat cealaltă faţă - histrionică. Trebuie numai să anexăm teatralitatea acestei tragedii bufe, spectacolului burlesc, unui fapt existenţial, în ultimă instanţă. Tragicul ascunde „comedii în fond", sau, altfel spus, farsă tragică: *„Vagabondînd, într-un amurg blond,/ Am dat de-ale cimitirului porţi, -/ Acolo, cioclii îşi bat joc de morţi./ Şi-am rîs, un rîs de vagabond.// O, rîsul fiinţei vagabonde…/ Şi ce-am văzut, era straniu – / Într-un copac am găsit un craniu,/ Pe-o cruce, cozi blonde."(Sepulcre violate*)

Şi, din nou, „enigma" se constituie din amestecul de sinceritate şi contrafacere sau, mai bine zis, premeditare. Această dualitate este, după opinia filosofului danez, sursa primă a tragicului: „*Apogeul tragicului constă, fără îndoială, în a fi neînţeles*".

Nu trebuie însă să exagerăm în a remarca la Bacovia aprofundarea sinelui în sens existenţialist. Poetul va fi încercat, desigur, să se sustragă atoniei spirituale, reificării, printr-o redresare a profilului lăuntric, însă depersonalizarea, ieşirea din sine („*O, cum am devenit concret…"*) înseamnă chiar unul din nucleele reprezentative ale poeziei sale. „Slăbiciunea" e vizibilă mai cu seamă în solitudinea acută, în blocarea cît mai etanşă. Omul rămîne singur în faţa unui detaliu tragic iar în lumea neant, din care lipseşte orice punct de sprijin, cum apare în viziunea existenţialismului ateu, prăbuşirea este iminentă. Ruptura dintre om şi decor favorizează, pe de altă parte, retragerea în sine, unde iarăşi nu-i loc de linişte; dimpotrivă,

[4] Mihail Petroveanu, *George Bacovia*, E.P.L., Bucureşti, 1969.
[5] Theodor Codreanu, *Complexul Bacovia*, Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău , 2003.

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

conflictele se ascut, senzaţia de pierdere a identităţii se accentuează. Înstrăinarea pare a fi predestinată: *„Potop, cad stele albe de cristal/ Şi ninge-n noaptea plină de păcate;/ La vatră-n para ce abia mai bate –/ Azi , a murit chiar visul meu final.” (Singur)* sau : *„Singur, singur, singur,/ Într-un han departe –/ Doarme şi hangiul,/ Străzile-s deşarte,/ Singur, singur, singur..//Plouă, plouă, plouă,/ Vreme de beţie –/ Şi s-aculţi pustiul,/ Ce melancolie!/ Plouă, plouă, plouă…// Nimeni, nimeni, nimeni,/ Cu atît mai bine –/ Şi de-atîta vreme/ Nu ştie de mine/Nimeni, nimeni, nimeni…”(Rar)*

În poezia lui Bacovia se distinge clar deplasarea de la eroul titanic, romantic, la cel modern, traumatizat, spre planul ontic, al fiinţei. Dorinţa de anonimat, singurătatea într-un univers monoton şi abrutizat, într-o lume „infernală”, reprezintă tocmai această prefigurare a eroului de tip existenţialist. Poetul nu analizează existenţa umană ci, ca artist, o trăieşte şi o exprimă, sinceritatea aparţinînd texturii individualităţii, infinit mai bogată decît chema strict logică. Existenţialismul acreditează individul singular drept categorie filosofică, cheamă spre interioritatea umană pentru a o scruta, într-un avînt al cunoaşterii de sine, restituind astfel ontologiei un domeniu legitim al ei: nemărginirea sufletului omenesc. De bună seamă, pentru poetul Bacovia periplul diferă ca motivaţie şi structură atît faţă de existenţialism, cît şi faţă de poeţi ca Rilke, Trakl sau Unamuno. Între altele, poetul nostru, deşi nu ajunge adversar înverşunat al depersonalizării, e frămîntat de autenticitatea propriei existenţe. „Aventura personală” e consecinţa care a dobîndit greutate estetică. Din poezie nu se degajă, ca de la sine, un fel de ontologie heideggeriană a „fiinţei lăsate în uitare”, o prospecţie, care, de fapt, tot în introspecţie se converteşte. Nu curiozitatea descoperirii de sine îi dictează mobilurile, dar o explicabilă – oricît de ciudată – aplecare către zonele de adîncime unde actul cunoaşterii constă dintr-o trăire în negaţie: *„E frig, e iarnă…/ Vreau să gîndesc la anii mei pustii –/ Nu mai aştept pe nimeni,/ Nici o speranţă./ Nimeni nu mai este liber…/ Vreau să mă gîndesc la anii mei pustii –/ Închide oriunde,/ Închide uşa,- e frig, iarnă.” (Din vremuri)*

Într-o atmosferă „existenţialistă”, pentru poet viaţa se transformă în „melodie funerară” ceea ce naşte regretul de a se fi născut(„De n-ai fi fost…”). De aici fadoarea specific bacoviană a lumii care provoacă prin alte semnale simbolice imaginaţia cititorului decît o făcea Verlaine. Golul şi întunericul cavernos sunt percepute lucid, ca sens potenţial al existenţei omului în univers: *„Un haos vrea să mă ducă/ De unic uitînd, şi de număr –/ Un foşnet uscat mă usucă,/ Pe-un arbore plîng ca pe-un umăr.// Şi sfîrîie-o ploaie uşoară// Pe rîpi, pe pădurea uscată –/ Caverna de-odinioară…/ Şi zarea întunecată…” (Gol)*

Absurdul, subiect rodnic în ontologia poetică bacoviană, continuă, fără a o repeta însă, esenţa gîndirii eminesciene. Contrarietatea poetului atinge paroxismul atunci cînd universul rămîne mut la repetatele lui interogări: *„Omul începuse să vorbească singur…/ Şi totul se mişca în umbre trecătoare –/ Un cer de plumb de-a pururi dormea,/ Iar creierul ardea ca flacăra de soare.”(Altfel)*

Ambiguitatea din titlu se menţine în tot textul acesta, configurînd sentimentul absurdului. „*Omul începuse să vorbească singur*, reflex delirant al conştiinţei absurdului. Mişcarea halucinantă a lumii se proiectează ca „umbre trecătoare” în imensitatea tăcerii cosmice, resimţite ca „un cer de plumb”. Singurătatea absolută a fiinţei raţionale, neputincioasă, e povara ontologică şi aici exprimată prin acelaşi simbol: plumbul. Este, în fond, confruntarea sfîşietoare, în care se relevă fiinţei umane absurdul – „cerul de plumb”. Şi acel care trăieşte sub acest cer nu are de ales. Separarea de lume se justifică prin acest presupus imens şi eşuat efort de cunoaştere. Monologul, ca remediu împotriva anxietăţii*(„Şi cad, recad, şi nu mai tac din gură”),* suferinţa şi plînsul, preced grimasa ironică întipărită pe chipul interior al poetului obosit de gesticulaţii în faţa enigmelor existenţiale.

Cu *Lacustră* , senzaţia de *„gol istoric”* se instalează masiv, definitiv şi dezolant. Poetul, adormit într-o locuinţă lacustră, e cuprins de o angoasă „precreştină”, simţind cum tocmai se sparge un val în spatele său: *„Un gol istoric se întinde,/ Pe-aceleaşi vremuri mă*

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

găsesc…/ Şi simt cum de atîta ploaie/ Piloţii grei se prăbuşesc.// De-atîtea nopţi aud plouînd,/ Tot tresărind, tot aşteptînd…/ Sunt singur, şi mă duce-un gînd/ Spre locuinţele lacustre…"

Viziunea plonjează violent în elementar, apele şi noaptea provocîndu-i, în pustietate, amintiri obscure. Apele cosmologiilor preced orice creaţie şi cresc pînă la dezintegrarea celorlalte forme. *„Aud materia plîngînd"* – totul se întoarce la materie, la elementele nedesluşite ale pregenezei. În această abundenţă de umiditate, durerea fizică şi teama coexistă chiar şi în timpul somnului. E o frică aproape inumană, care împinge fiinţa în preistorie.

Putem afirma pe drept cuvînt că Bacovia este un mare poet modern de structură tragică. Glosînd, am putea spune că tragicul bacovian ţine de un cod al cauzalităţii naturale. Şi tocmai confruntarea cu finitudinea devine tragică în cel mai pur sens al cuvîntului. Tragică este aspiraţia neîmplinită spre „lumi mai bune", dar mai mult, parcă, tragică este acea interdicţie a destinului: „Nu se poate!" :*„Eu trebuie să beau, să uit ceea ce nu ştie nimeni/ Ascuns în pivniţa adîncă, fără a spune un cuvînt/ Singur să fumez acolo neştiut de nimeni/ Altfel, e greu pe pămînt…" (Poemă finală)*

Lupta cu natura ostilă, cu lumea-neant augmentează martiriul, grandoarea are semnul minus iar viaţa interioară, ca şi cea exterioară, este violent sfîşiată, prăvălindu-l în durere şi autodistrugere. Descurajarea, lamentaţia, dezechilibrul erodează tragismul consumptiv,poetul fiind un abulic (ca Hamlet, ca Oblomov, ca eroii lui Grillparzer), ceea ce nu înseamnă că e mai puţin tragic în linie existenţială. Nici o legătură nu se poate întemeia, cu oamenii se întîlneşte doar în destinul lor, în suferinţă şi în moarte.

Bacovia atinge tensiunea tragediei moderne, dintr-o perspectivă esenţial poetică. Există, ca la Maeterlink, şi ideea de fatalitate, ca fiind consubstanţială umanului. Modernitatea constă tocmai în faptul că soarta e pusă tocmai în legătură cu condiţia umană, prin *imanentizare*. Ethos-ul tragediei antice, care ţine de *Moira*, se îmbogăţeşte cu viziunea existenţialistă adaptată la măsura conştiinţei moderne. Fatalităţii antice i se substituie porunca imperioasă a „interiorului", manevrat parcă de o forţă înfricoşătoare şi chinuit de presimţiri nedesluşite: presentimentul, teama, teama, tăcerea, disperarea, Moartea: *„Şi visul apune/ În negrul destin…//Şi vremuri mai bune/ Nu vin, nu mai vin,/ Şi nici mîngîieri…//Şi iar toate-s triste,/Şi azi, ca şi ieri…" (Piano)*

În încercarea de a-l clasa într-un curent sau altul, criticii au interpretat diferit prezenţa temei maladivului - indiscutabil frecvente în lirica bacoviană – explicînd-o ca pe o categorie tipologică simbolistă sau prin prisma psihanalizei şi a filosofiei existenţialiste.

Poetul însuşi este şi se declară bolnav, în viaţă şi în poezie („*Corpul ce întreg mă doare"- Note de primăvară*). Solitar *(„Sunt solitarul pustiilor pieţe")* şi retras în singurătate, fără a se plictisi astfel, a cunoscut suferinţa încă din copilărie, chiar şi înfăţişarea sa fiind emblematic maladivă. Aerul bolnăvicios, simbolist sau nu, devine el însuşi generator de atmosferă lirică. Boala e un dat temperamental – într-un interviu acordat lui I. Valerian , poetul îşi recunoaşte temperamentul melancolic – şi unul structural. Ceea ce este evident la autorului *Plumbului* este faptul că boala nu şochează, nu înspăimîntă, ci este o stare de normalitate, poetică prin ea însăşi.

Bolnav, poetul răsfrînge boala asupra spaţiului şi timpului: *„Copacii pe stradă oftează;/E tuse, e plînset , e gol"(Nervi de toamnă*) *„Acum stă parcul devastat, fatal,/ Mîncat de cancer şi ftizie" (În parc), „Şi grădina cangrenată" (Poema în oglindă)*. Boala copleşeşte şi personajele alterităţii : iubita, palidele fecioare ftizice, copiii: *„La geam tuşeşte-o fată/ În bolnavul amurg/ Şi s-a făcut batista/ Ca frunzele ce curg." (Amurg);„De-acum, tuşind, a şi murit o fată,/ Un palid visător s-a împuşcat" (Plumb de toamnă); „Şi galbeni trec bolnavi/ Copii de la şcoală" (Moină).*

Bolnavă e şi eternitatea *„Veşnicie,/ Enervare…/ Din fanfare funerare/ Toamna sună, agonie…"(Oh, amurguri)*, bolnave sunt becurile provinciei *„Un bec agonizează, există, nu*

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

există…"(Nocturnă), bolnav e amorul *„Poeţi cu putredul amor"(Serenada muncitorului)* şi chiar viitorul *„La toamnă, cînd frunza va îngălbeni,/ Cînd pentru ftizici nu se ştie ce surprize vor veni…" (Nervi de toamnă).*

Boala se proiectează într-o „durere fără nume": *„Plana:/ Durere fără nume/ Pe om /Toţi se gîndeau la viaţa lor,/ La dispariţia lor." (Largo)* şi, bineînţeles, în plînsul permanentizat şi impersonalizat al eului, ca şi în plînsul universalizat al materiei *(„Aud materia plîngînd"*). Boala e prezentă în vechile dureri(„O *nouă primăvară pe vechile dureri"– Nervi de primăvară)*, în durerile mute(„*Cînd trec/ În nopţi tăcute/ Şi gîndul/ te reprezintă/ În durerile mute…- Hibernal înnoptat*), în *„durerile pe sufletele moarte"(Moment)*.

Boala apare spaţiată, situată într-o largă perspectivă a gîndului ce se loveşte de proza cotidianului: *„Cum gîndul stă…/ A vieţii proză numai/ Privind…/ Pustiu parcurs/ Mai mult cu gemete/ De fizice dureri…"(Moment);„Clavirile plîng în oraş/ Pe-o vreme de toamnă pustie…" (Mister)*. Totul se sensibilizează maladiv la Bacovia, invocarea şi sugerarea morbidului făcîndu-se prin notaţii directe, naturaliste: *„Un iad, dezgust îmi este viaţa"(Şi dacă); „Oftică, toamnă şi zdrenţe"(Nervi de toamnă); „E sînge,plumb şi toamnă"(Sînge, plumb, toamnă); „Decor de doliu funerar"(Decor); „Iubita cîntă-un marş funebru"(Nevroză); „La geam tuşeşte-o fată/ În bolnavul amurg;/ Şi s-a făcut batista ca frunzele ce curg."(Amurg) „Din fanfare funerare/ Toamna sună, agonie…"(Oh, amurguri); „Pe catafalc, de căldură-n oraş,-/ Încet cadavrele se descompun.// Cei vii se mişcă şi ei descompuşi,/ Cu lutul de căldură-asudat;/ E miros de cadavre, iubito,/ Şi azi, chiar sînul tău e mai lăsat" (Cuptor); „Dar astăzi, de-abia mă mai port -/ Deschide clavirul şi cîntă-mi/ Un cîntec de mort."(Trudit); „Şi-n geam suna funebra melodie…"(Marş funebru); „Şi-n tot e-un marş funebru"(Nocturnă), „Vals funebru, depărtat" (Nervi de primăvară), „La geamuri toamna cîntă funerar"(Vals de toamnă); „Cetate – azilul ftiziei…"(Aiurea); „Iubito, cu faţa de mort"(Psalm)*. Morbiditatea se traduce mai ales prin senzaţii vagi, estompate sau surdinizate: *„Ce linişte crepusculară este azi"(Divagări utile); „ Şi frunzele cad ca un sinistru semn"(În grădină); „Buciumă toamna/ Agonic – din fund -/ Trec păsările,/ Şi tainic s-ascund//(…) Tălăngile, trist,/ Tot sună dogit…/ Şi tare-i tîrziu / Şi n-am mai murit…"(Pastel); „Şi iar toate-s triste./ Şi azi ca şi ieri -/ potop de dureri."(Piano).*

Poetul însuşi se proiectează într-o reprezentare a singurătăţii şi tăcerii finale ca nebun şi bolnav: *„Cînd iar nebun şi bolnav,/ Prin sanatorii, sau spitale,/Voi sta privind,/Al vieţii vals/ Şi cîte sunt-ca un adio…/Prin sanatorii, sau spitale,/ Oricum, fără voinţa mea –/ Poate voi fi singur./ Apoi, tăcere…/ Ca toamna, un amurg de jale…"(Elegie)*

„*Fără voinţa mea*…" spune poetul, singurătatea pe care n-a dorit-o dar i-a fost impusă , destinul jucîndu-i o farsă, „o comedie în fond" pe care el n-a prevăzut-o…Versurile din postuma *„Singurătate, nu te-am voit",* publicată întîia oară în Viaţa Românească, nr. 9, septembrie 1961, dezvăluie tîrziu un secret existenţial, mascat perfect de capodoperele debutului editorial: *„Cumplit / E golul singurătăţii!/ Sunt ucisul ei…//Singurătatea –/ Povara tăcerilor/ Sfîşiate/ De suspine…//Singurătatea…/Ochiul tău priveşte îngheţat/ În ochiul gîndului neîmpărtăşit…//Singurătate,/ Nu te-am voit!/ Viaţa – haină –/M-a dăruit ţie.// Tu m-ai cerut// Vieţii – // Prizonierul tău –// Oamenii/ Cum i-am iubit…/Dar ei / Nu m-au voit.// Din singurătatea vieţii/ În singurătatea / morţii, şi nimeni/ Nu înţelege acest adînc…// Poeţi, evitaţi / Singurătatea./ Între oameni/ E viaţa." (Singurătate, nu te-am voit*)

Găsim la Bacovia, în mod cert, toate simptomele fenomenelor nevrotice pe care Freud le descrie: îndoiala, nehotărîrea, lipsa de energie, repetiţia, fixaţia şi regresiunea şi evident, angoasa. Îi sunt caracteristice atît *nevrozele narcisice*[6] cît şi *nevrozele obsesionale*[7].

[6] Termen pe cale de dispariţie în psihiatrie şi psihanaliză, dar care se regăseşte în scrierile lui Freud, unde desemnează o boală mentală caracterizată prin retragerea libidoului la nivelul eului, opunându-se astfel nevrozelor de transfer.

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)

Theodor Codreanu[8] identifică boala fundamentală a lui Bacovia cu maladia mortală denumită de Kierkegaard „maladie à la mort", *murirea din disperare*, boala de a muri veşnic, de a urî şi, totuşi, de a nu muri moartea „fiindcă a muri înseamnă că totul a trecut,dar a muri moartea înseamnă a trăi, a proba trăind faptul de a nu muri; şi a putea trăi în această stare pentru o singură clipă înseamnă a trăi în veşnicie"[9]. Murirea din disperare ar fi asemenea cu murirea trupului de boală. E ceva imposibil: faptul de muri din disperare se transformă în continuu într-un fapt de a trăi.[10]

Poetul îşi descrie pe alocuri simptomul, neputinţa de a muri: *„Şi tare-i tîrziu/ Şi n-am mai murit."*. În *Pastel*, poetul transferă gîndul morţii în suferinţa plopilor: *„Cum negre gînduri cad pe mine,/ Cînd mă gîndesc că am să mor.../ Aşa cad corbi pe vîrful lor,- / Cum negre gînduri cad pe mine."*

Alteori, deşi se consideră mort , constată că la tot pasul este trezit la viaţă : *„Deşi, cu iarna care a trecut/ Poate părea c-am murit –/ Şivoaie se duc din grele zăpezi.../ Cîntări, şi cîntări, m-au trezit." (Curaj)*

În *Renunţare* , poetul se consideră pur şi simplu un cadavru: *„În grădina moartă ,/ Am sărit peste zidul mort –/ Pasul meu, încet se oprea în loc –/ Conştient de soartă, de durere orb, / În grădina moartă/ A sosit un mort." ; „Şi mereu delirînd,/ Pe vreme de toamnă,/ M-adoarme un gînd/ Ce mă-ndeamnă:/ Dispari mai curînd..." (Spre toamnă)* .

În sens creştin, nici o maladie a trupului nu este mortală, căci moartea fizică înseamnă trecere spre viaţa veşnică, orice trecere creînd o tensiune existenţială. Maladia mortală este a sufletului, căci aici agonia nu are finalitate, moartea nu poate fi biruită, în sensul că individul rămîne viu, nu poate să moară. „Astfel, a cădea în maladia mortală înseamnă a nu putea muri, dar nu ca şi cînd ar exista speranţă în viaţă, dimpotrivă, absenţa oricărei speranţe înseamnă aici că nu există nici măcar ultima speranţă, a aceea a morţii. Cînd pericolul e atît de mare încît moartea a devenit speranţă, disperarea este absenţă a speranţei de a putea muri."[11] Din această perspectivă, descrierea se potriveşte foarte bine poetului nostru, ilustrînd „boala" acestuia.

BIBLIOGRAPHY

Anghelescu, M., *Scriitori şi curente*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982
Camus, A., *Faţa şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat*, Bucureşti, Editura RAO, 1994
Codreanu,T., *Complexul Bacovia*, Bucureşti –Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2003
Cimpoi,M, *Secolul Bacovia*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, 2005
Flămînd,D., *Ascunsul Bacovia*, Bistriţa, Editura Pergamon, 2007
Grigorescu-Bacovia,A , *Poezie sau destin* , Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1981
Kierkegaard, S., *Maladia mortală*, Craiova, 1998
Negrici, E., *Iluziile literaturii române*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008

[7] Clasă de nevroze definită de Freud şi constituind unul dintre domeniile majore ale clinicii psihanalitice. Conflictul psihic, în forma sa cea mai tipică, se exprimă prin simptome numite compulsive : idei obsedante, compulsie la comiterea unor acte indezirabile şi lupta contra acestor gânduri şi tendinţe şi un mod de gândire definit mai ales prin ruminaţie mentală, scrupule şi ducând la inhibiţii ale gândirii şi acţiunii.
[8] Theodor Codreanu, *Complexul Bacovia* , Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău, 2002, p.228.
[9] Sören Kierkegaard, Maladia mortală, Craiova, 1998, p.19.
[10] Mihai Cimpoi, *Secolul Bacovia* , Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti, 2005, p.50.
[11] Sören Kierkegaard, *Maladia mortală*, Craiova, 1998, p.19.

BDD-A30560 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:19 UTC)